

חזרה קיבוצי

לפעמים פצע לפעמים סופה

שושנה גוטשלק סבג. הוצאת הקיבוץ המאוחד, 208 עמ', 88 שקלים

לפני שהנמר יתעורר

נחמה נבון. הוצאת הקיבוץ המאוחד, 188 עמ', 88 שקלים

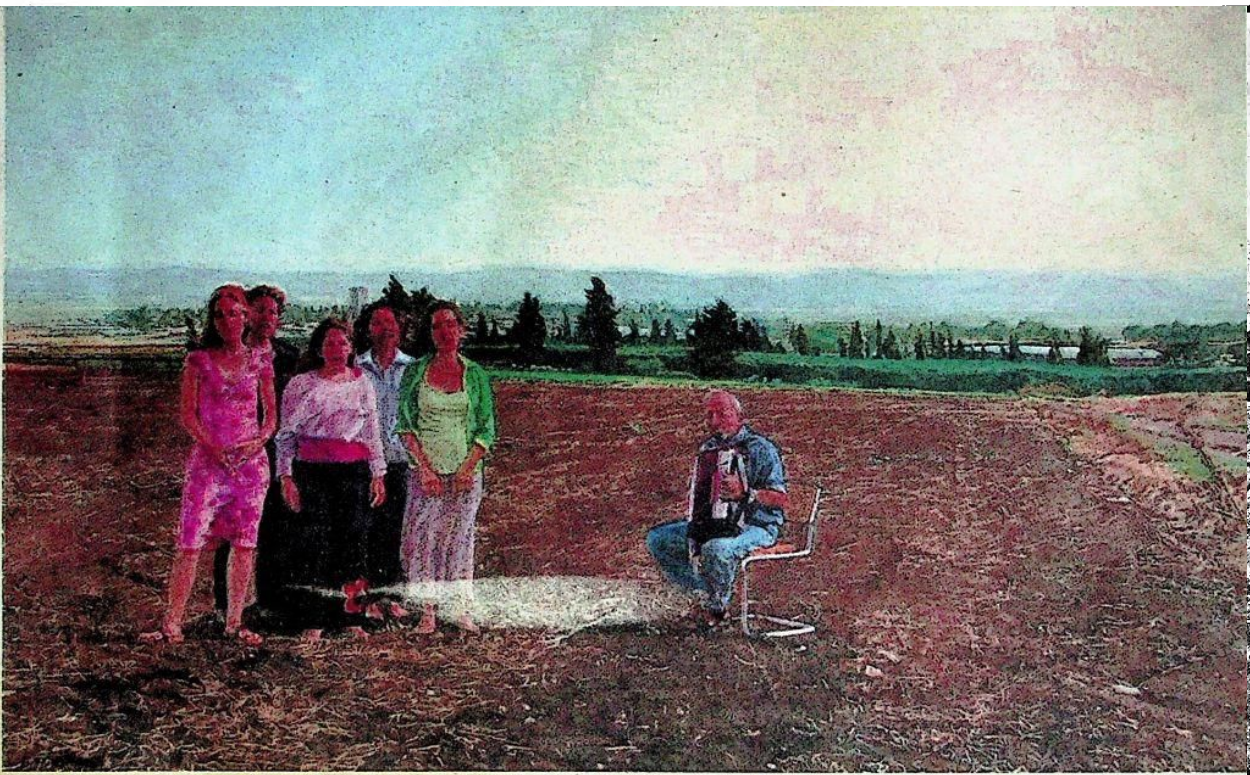
אברהם גלבן

שני ספרים שנכתבו על ידי יוצרות בנות קיבוץ וראו אור לאחרונה מרגימים היטב את ליקוייה וסיוכיה של הסיפורת הנכתבת בשנים האחרונות על ידי בני/עובדי קיבוצים. כדי לרונ בספרים אלה אחזור לרעו לאתור, למאמרו המפורסם של ברנר, "הז'נר הארץ-ישראלי ואביונייה". רומה שהמארם הוה, שטרפס לראשונה לפני מעט יותר מ-100 שנים, רלוונטי היום לא פחות משהיה בזמנו. ברנר מלגלג בו על השקר והזיוף המאפיינים את הסיפורת העברית, זו ש"רעה ארץ-ישראל שורה עליה". אתר הז'נרים הברורים שבר-גר חוסך מהם את שבת לשונו הוא צמח, ששכפוריו "חיי האדם, צערו ומשורו", לא ערכו הצינון של האדם הוא העיקר.

ברנר מבחין כאן בכיורוד בין "אדם" לבין "צינון", בין ראייה צרה, ציונית בלבד, חברתית בלבד, של הגיבור (כאילו מירה לפנינו גיבור "חיובי" או "שלילי" מנקודת מבט ציונית) לבין ראייה רחבה יותר, הרואה את הגיבור כאדם שלה, שהצינון אינה ממצה את כל עולמו הרוחני. אבחנתו של ברנר יפה מאין כמוה גם באשר לסיפורת הנכתבת היום על הקיבוץ. ביואריאציה קלה על דבריו ניתן להבחין בחיוב בסיפורת זו בין כותבים שגיבוריהם הם קיבוצניקים גרידא, אנשים שהקיבוץ הוא כל עולמם, לבין כותבים שגיבוריהם הם בני אדם שהקיבוץ אינו ממלא את כל עולמם החווייתי. שושנה גוטשלק-סבג ונחמה נבון נולדו בקיבוץ ועובדו אותו בבגרותו, ולא מבקרה נמצא בשני הספרים ריטוריקה רומטורית (הורים המבקשים להלחין את ילדם בחורים ולא בבית הילד, קשיי עוביית הקיבוץ ועוד). עם זאת, נבון כותבת ספרות יפה (בלטויסטיקה), ואילו ספרה של גוטשלק-סבג מציע סייפורת מקומית-קיבוצית, צורת אופקים, פרוכניציאלית.

גוטשלק-סבג עוסקת לכאורה בנוראים חשובים, כמו למשל המתח בין הפרט לחברה וכו', אבל היא עושה זאת בדרך סטריאוטיפית ואופשנת. גיבוריה הם קיבוצניקים פורים, אנוכיים ורעי לב בדרך כלל, ובהעדר סמכות סיפורית המתכתבת עם הקוראים מעבר לגנבם של גיבורים אלה נותר לקראת רק ללוות את עיללותיהן של דמויות פרוכניציאליות, קטנוניות, שגבולות עולמן הרוחני הם גרדויותיה המלחיות של הקיבוץ. רוצים דוגמאות? בנקשה.

גדליה, גיבור הסיפור "בגדי עבודה כחולים", מקפיד לגהא את בגדי העבודה הכחולים שלו, והוא מתמחה בעשיית טבלאות של תפוקת תפוחי העץ. גדליה

חנן הספר עסקי. נבון לכפר יוטיט, הוצאת חמאון חל אביב לאמנות

"שיר ערש לענקי", אלי שמיר, 2008-2009

לא במקרה נמצא בשני הספרים חוויות דומות, אך עם זאת, נחמה נבון כותבת ספרות יפה, ואילו שושנה גוטשלק-סבג מציעה סיפורת מקומית-קיבוצית, פרוכניציאלית

כבר הולכים, קוננה ללא קול: שכחו אותך חמי, אתה מבין את זה: שכחו אותך! אבל יאיר לא שכת, בכוונה הוא עשה את זה, כדי לנקום ב? ואני סמכתי עליו שיד זכור ויזכיר!"

יש עניין מסוים בסיפור בתפקיד שמילאה המפוחית כחיו של חמי, ובי סיפור האהבה הלא צפוי הנרקם בין חמי לאסנת. צריך גם לציין כי לשונה הפיי גורטיבית של המחברת לא פעם מדויקת ומקורית, אבל הסיפור כולו עומד בצל עולמם המוגבל של יאיר ואסנת. המיר גבלות הואת באה לירי ביטוי בפסקת הסיום: מה זה טקס הזיכרון הזה לעומת עצם מותו של הבעל, אבל העוול שעשה יאיר לאסנת מאפיל כאן על האסון הנורא של המוות. האספקט החברתי של העלילה והדמויות שולט כאן ברמה ומרדר כליל את הסיפור.

בסיפורים הכלולים בחלקו הראשון של הספר מייצגת רודה קלרה את העיר לם החוץ-קיבוצי, המעוררת את סקרנותה הגדולה של הילדה יעל, אבל הייצוג הזה הוא סטריאוטיפי מדי (שמלות צבעוניות, בושם, ריקודים סלונים וכו') ומכל מקום, הקורא שוב נשאר עם עול-מם המצומצם והמוגבל של חברי הקיבוץ. בוז. בולט לטובה כאן הסיפור "תנים על המרפסת". למרות שהנושא - תואר לא אחת בסיפורת הקיבוצית, הוא מואר כאן היטב ומשתלב במתחים שבין האידיאולוגיה הקיבוצית לצורכיהם של הילדים ושל הוריהם גם יחד.

כמה וכמה מן הסיטואציות המופיעות בספרה של שושנה גוטשלק-סבג מופיעות עוד גם בספרה של נחמה נבון. עם זאת, קיים הבדל עקרוני בין הספרים: רוב ארם בוריה של נבון הם בני קיבוץ או עובדי קיבוץ, אבל העובדה הואת היא רק מרכיב אחד בעולמם. בשבעת הסיפורים ובנוכח לה הכלולים כאן אנתו פוגשים בני ארם המתמודדים עם השינויים החלים בין בני זוג אחרי עשר 20- שנות נישואים ועם האימים והשינויים החיצוניים והפנימיים שאתם צויכים בני זוג להתמודד. בה בעת הם מתמודדים עם המקריות והשירותיות של הקיום ומנסים להבין את חייהם. לא במקרה מתחיל הסיפור "היה

ובשנים שאחרי הצבא, וכיום ריבוי יאיר עומד בראש צוות המשא ומתן מטעם האוניברסיטה שלו ואילו רמי הוא ראש צוות המשא ומתן מטעם משרד האוצר לטיפול בסכסוך העבודה שהכריז מורי האוניברסיטה. 30 פרקיו הקצרים של האוניברסיטה, את התפקיד החשוב שמילא יאיר לרמי, את התפקיד החשוב שמילא רמי בהחלטתו של יאיר לעזוב את הקיבוץ ובבחירת הקריירה האקדמית שלו. הסה מתארים בהרחבה גם את יחסיו של יאיר עם יעל (אשתו-גרושתו-ראשתו), שוורים ואת עברו הקיבוצי בשאלות הקיום הגדור-לות (אחריותו של האדם לחייו, היכולת או אי היכולת שלהם, ההתמודדות עם הזמן העובר ועם המוות ועוד), משקפים תהליכים פסיכוסומטיים שונים (גירוד בריים כתוצאה של לחץ נפשי) ומצבי תודעה משתנים (תהליכי זיכרון ושכחה). הנבולה מסתיימת בניסיונו של יאיר לסכם את רצונו להבין את קשריו עם רמי: "ואולי זה מה שנתר לי לעשות, לנסות לגעת בדברים. להיזכר ולרעו שהיו גם ימים טובים. ואם אתר כך החיים נערמים כמו ערימת חציר דליקה, ואם נחש הזמן מגיח מתוך הקש, צוחק אליך, מאיים או לועג, זאת לא באמת השאלה מי אשם. זאת הקנוניה הקדמונית שנקרמת כל רגע בין המציאות לבין עצם היותנו בני אנוש - החיים, הזמן, המתח בין המציאות לבין היותנו "בני אנוש" (הפגיעות, התשוקה להתחבר עם אחרים, העיוורון והרצון להבין וכו').

ספרה של נבון אינו נקי מפגמים. חסר לה אומץ לתאר איך באמת נראו החיים בבית הילדים ואיך באמת נראו הפוטע-ללויות ביילדי החוץ, הסממנים הפוסט-מודרניסטיים המציינים כמה מן הסיפורים כבר מוכרים ושגורים מדי, לשונה הפיי גורטיבית לא פעם אינה מדויקת ("שעות הערב הגינוחות כשהשכנו את הילדים הולכות ומתרחקות כמו רפסודה אל לבו של ים אחר... ימים של שגרה טובה מציינים צימם אילנו כמו תחולים ערמומיים מבין הפחים, לועגים לימים שיבואו, מי אתם בכלל", יאיר, הגיבור הנבולה "לפני שהנמר יתעורר", כותב במחשב שלו מעין יומן, שבו הוא מנסה להבין את מערכת יחסיו עם רמי, מי שהיה בעבר ירידו הטוב בצבא

הספרים אכתום בלבן הוא משרד, משרד היעסי ספרות